

Het verbeelden van een rechtvaardige transitie

MYRAH VANDERMEULEN

Deze tekst werd geschreven als bijdrage voor het evenement (H)Eerlijk Verbeeld, waar wordt nagedacht over nieuwe toekomstbeelden (zie <https://heerlijkverbeeld.be/> voor komende edities). Het is geïnspireerd op gesprekken en lezingen in het kader van Ecopolis 2022.

Een oefening in verbeelding

Beeld je even de wijk in waar je woont. Wat zie je daar? Welke kleuren, vormen, bewegingen?

Waar passeer je dagelijks?

Waar doe je inkopen en hoe verplaats je je?

Welke gezichten vormen je dagelijkse landschap?

Sta even stil bij de elementen van jouw wijk die voor jou en je gemeenschap belangrijk zijn. Gaande van het sociale aspect, het park, bepaalde sociaalecologische buurtinitiatieven, toegang tot water en voedsel, culturele evenementen... en kies zo drie sleutelementen uit.

Noteer ze hier:

- 1.
- 2.
- 3.

Sluit dan even je ogen en laat je wijk langzaam afbrokkelen, tot enkel deze elementen overblijven. Je hebt nu een witruinte, een oneindig wit blad, met enkele ankerpunten.

Wat als deze ankers een vertrekpunt worden om een wijk vorm te geven? Wat als we deze oefening als gemeenschap zouden uitvoeren; als een bron van inspiratie, een vonk voor verandering?

The box — Waarom deze oefening?

Zoals filosoof Bayo Akomolafe stelt, *'Thinking outside the box is how the box thinks. We are the boxes we strive to outthink'* (3 december 2019). We zijn zo ingebed in bestaande structuren dat onze denkpatronen deze vaak buiten onze wil of wetenschap om zullen bevestigen. Het is daarom belangrijk ons ervan bewust te zijn dat de woorden die we spreken, de ideeën die we voorleggen, deels ontspringen uit onze deelname aan het systeem.

Ook in de politiek wordt er zelden *outside the box* gedacht. Zo worden er in transitieplannen vaak concrete stappen gezet in een bepaald gebied, bijvoorbeeld met een mobiliteitsplan en de aanleg van fietspaden, echter zonder een breder perspectief te hanteren. Zolang het onderliggende systeem — *the roots* — niet wordt aangepakt, blijft dit een oppervlakkige transitie. De bestaande

en bekende structuren lijken veiligheid te bieden — maar slechts op korte termijn. Dit is een illustratie van het kortetermijndenken waarin we vastzitten. Een langetermijnperspectief vereist een kritisch in vraag stellen van onze samenleving en gewoontes. Omdat transitie moet gaan om een algemene systeemverandering, en niet om kleinschalige adaptaties, symptoombestrijding en 'techno-fixes', moeten we onze verbeelding openbreken. Hiervoor is het belangrijk om alle verschillende stemmen te laten klinken en *samen* te werken aan het verbeelden en realiseren van een nieuw systeem. Want nog steeds overheersen de verbeelding, de verhalen en geschiedenis en de dromen van bepaalde bevolkingsgroepen onze samenleving.

Naast het erkennen van onze deelname en vorming binnen het bestaande sociaaleconomisch systeem, is het even noodzakelijk om te zien dat er méér is dan enkel dit systeem. De kracht van het koloniaal-kapitalistisch systeem is namelijk dat het ons doet geloven dat er geen alternatief is. Net daarom zoeken we de scheurtjes en openingen op, evenals een alternatief discours. Nieuwe ideeën ontstaan namelijk niet in een vacuüm maar worden gevoed door voorbeelden. We kunnen ons inspireren door te kijken naar de geschiedenis en samenlevingen die het anders deden: prekoloniale menselijke samenlevingen die zichzelf binnen een meer-dan-menselijk levensweb plaatsten,

onze voorouders met hun natuurtempels, bepaalde matrilineaire en egalitaire beschavingen... En door te leren — en werkelijk te luisteren — naar volkeren die het vandaag anders doen, zoals inheemse gemeenschappen in bijvoorbeeld Zuid-Amerika en Polynesië. Ook lokaal vinden we inspiratie: bij woon- en energiecoöperaties die aan verandering werken, bij lokale gemeenschappen en bepaalde vormen van spiritualiteit die op

We zijn zo ingebed in bestaande structuren dat onze denkpatronen deze vaak buiten onze wil of wetenschap om zullen bevestigen. Het is daarom belangrijk ons ervan bewust te zijn dat de woorden die we spreken, de ideeën die we voorleggen, deels ontspringen uit onze deelname aan het systeem.

zorgzame wijze met elkaar en de natuur omgaan, bij coöperatieve bioboerderijen en volkstuinjes. En ook de natuur zelf is een leraar, zoals binnen de *biomimicry* waarin de vormen van de natuur ons handvatten bieden voor het vormgeven van duurzame systemen.

Met andere manieren van leven en denken in contact komen opent onze geest voor nieuwe mogelijkheden en kan ons vertrouwen in een betere, zorgzame wereld sterken. Zo kunnen we met overtuiging en motivatie blijven bouwen aan deze wereld, zonder bij tegenslagen de moed te verliezen of onszelf op te branden.

Vorbij het antropocentrisme

Omdat de crisissen van vandaag – klimaatverandering, de crisis van de biodiversiteit maar ook de pandemie – ons aantonen dat de mens niet alles onder controle kan hebben (en dat pogingen om dit toch te doen nefaste gevolgen hebben), vergt de vormgeving van een nieuw systeem een meer-dan-menselijke blik. Een verschuiving is noodzakelijk, weg van de idee van de mens als *homo economicus* – een rationeel individu dat beslissingen neemt op basis van eigenbelang – naar een begrip van de mens en onze identiteit als gevormd in een web van verbindingen, sociale en natuurlijke relaties. Zoals filosofen Achille Mbembe en Amitav Ghosh, en met hen vele anderen, stellen: we kunnen de mensheid alleen redden door de mens uit het centrum van ons wereldbeeld te halen (Goris, 30 september 2022).

Zo'n verschuiving is al bezig, met groeiende aandacht voor rechten voor de natuur en hoopgevende verhalen over volksvertegenwoordigers die ook de bomen in hun wijk vertegenwoordigen. Dit vergt een shift in mindset, omdat de mens/man de rol van alleswetende heerser zal moeten loslaten. Toch zal een samenleving gebaseerd op gelijkwaardigheid (tussen man en vrouw; mens, dier en plant) ons allemaal bevrijden van verstikkende patronen en de druk om te voldoen aan bepaalde toxische verwachtingen. In plaats van concurrenten in een competitief systeem, kunnen we partners zijn in een wereld gebouwd op samenwerking.

Van individu naar gemeenschap

We moeten verder kijken dan het individuele en een collectieve kijk hanteren, waarin met iedereen rekening wordt gehouden. Een systeem waarin we beslissingen nemen op basis van ons deel zijn van, en onze zorg voor, een meer-dan-menselijke gemeenschap. Zoals in Isabelle Stengers' kosmopolitiek, waar het 'verboden is' een partij te negeren (Oldeman & Vermaas, 24 juni 2022). Het ecofeminisme, dat streeft naar een economie gebaseerd op zorg en onderlinge verbondenheid, biedt hier pistes voor (Holemans et al. 2021). En Joanna Macy's 'The Council of All Beings', waar mensen in de huid van niet-menselijke actoren stappen, biedt ons een oefening om onze verbeelding hiervoor aan te wenden (Work That Reconnects, 2017).

In deze nieuwe 'politiek' moet er ook een plek aan tafel zijn voor toekomstige generaties, zoals filosoof Roman Krznaric bepleit in zijn boek *De goede voorouder* (2021). De *Native American Haudenosaunee* (Iroquois) filosofie van de *Seven Generations* stelt dat elke beslissing moet bijdragen aan een gezonde wereld voor de volgende zeven generaties (Haley, 26 september 2021). In Japan is er een beweging, Future Design genaamd, die zich hierop inspireert (Sharev, 15 december 2021; Krznaric in rondetafelgesprek, 2 oktober 2022). In het model van Future Design wordt een groep burgers in twee gedeeld, waarbij groep A de noden van het nu vertegenwoordigt en groep B de burgers en noden uit het jaar 2060. Door het dragen van een speciaal kostuum kunnen ze helemaal in hun rol stappen. Dit model en de hoopgevende uitkomsten van deze sessies illustreren mooi hoe we onze verbeeldingskracht kunnen aanwenden om een *radicale* transitie te bekomen (radicaal: tot de wortel gaande). Dit kan wel eens een interessant model zijn voor aandeelhouders van bedrijven, waar in veel gevallen het kortetermijn- en winstdenken een duurzame koers onmogelijk maakt.

Ook ons huidige politieke systeem, dat soms meer een commercieel carrousel lijkt te zijn dan een democratie die werkt voor het welzijn van haar burgers, geeft aanleiding tot kortetermijndenken. Een omschakeling naar langetermijndenken is essentieel voor een duurzame en sociale transitie.

Zoals Krznaric in zijn boek aantoont, leidt dit vaak tot snellere transitie dan een kortetermijndenken. Bij langetermijndenken ligt de focus namelijk meer op *plaats* en stabiliteit — hoe zorgen we voor ons huis, onze gemeenschap, onze planeet? — dan op *tijd*. Het integreren van burgerraden, inclusief de stem van de natuur en de stem van toekomstige generaties, biedt handvatten om langetermijndenken in de politiek te integreren.

Krznaric stelt dat voor grootschalige verandering drie elementen nodig zijn: 1) een crisis, 2) nieuwe ideeën en voorbeelden en 3) sociale bewegingen die verandering vragen. Ook Jason Hickel, auteur van *Minder is meer*, spreekt over het belang van het verbeelden van alternatieven. We zitten gevangen in het idee van groei, op alle vlakken van de economie (Hickel, 2021). Wanneer we echter beseffen dat niet alle aspecten van de samenleving en economie moeten (en kunnen) blijven groeien, kunnen we naar een ander systeem toe dat, in plaats van oneindige accumulatie, menselijke en meer-dan-menselijke noden vooropstelt. Alternatieve modellen en paradigma's zoals de *degrowth*-beweging, het model van de donuteconomie, de *'basic needs approach'* zijn hier wegwijzers.

De systeemverandering die nodig is — in cocreatie en met respect voor het hele levensweb — kunnen we enkel bekomen met de nodige zelfreflexiviteit en door onze verbeelding aan te spreken. Laten we elkaar hiervoor blijven aansporen en inspireren. Nieuwe ideeën en modellen moeten vervolgens worden omgezet in concreet beleid waarbij alle (menselijke en meer-dan-menselijke) actoren en lagen van de samenleving betrokken worden. Enkel zo kunnen we de relatie met elkaar en met onze natuur herstellen.

MYRAH VANDERMEULEN is vrijwilliger bij Oikos Denktank. Ze behaalde haar bachelor in Afrikaanse Talen en Culturen en studeerde af als Master of Science in Conflict and Development Studies aan Universiteit Gent. Ze deed onderzoek naar landgebruik en gemeenschappelijk grondbezit van het Asháninka-volk in de Peruviaanse Amazone. Haar interesses gaan uit naar inheemse levensvisies en hoe deze een leidraad kunnen zijn naar een gezonde wereld.

Bronnen

Akomolafe, Bayo, 'Thinking outside the box', 3 december 2019, <https://www.bayoakomolafe.net/post/thinking-outside-the-box>.

'Council of All Beings', *Work That Reconnects Network*, 1 december 2017, <https://workthatreconnects.org/resource/council-of-all-beings>.

Goris, Gie, 'Hoe keren we de klimaatcrisis? We moeten het niet over de natuur hebben', *MO**, 30 september 2022, <https://www.mo.be/analyse/hoe-keren-we-de-klimaatcrisis-we-moeten-het-niet-over-de-natuur-hebben>.

Haley, Marie, 'Introducing The Seventh Generation Principle. To Promote True Sustainability', *The Seventh Generation*, 26 september 2021, <https://theseventhgeneration.org/blog-the-seventh-generation-principle>.

Holemans, Dirk; Osman, Philsan en Franssen, Marie-Monique, 2021, *Voor wie willen we zorgen? Ecofeminisme als inspiratiebron*, Uitgeverij EPO.

Krznaric, Roman, *De goede voorouder: Langetermijndenken voor een kortetermijnwereld*, 2021, Ten Have.

Oldeman, Arthur en Vermaas, Elze, 'Van rentmeesterschap naar deelnemerschap' *Wetenschappelijk Bureau Groenlinks*, 24 juni 2022, <https://www.wetenschappelijkbureaugroenlinks.nl/tijdschrift/zomer-2022/van-rentmeesterschap-naar-deelnemerschap>.

Shalev, Ariella, 'Japan's Movement of Future Design Councils', *FDSD*, 15 december 2021, <https://www.fdsd.org/ideas/future-design-japan>.